

EFE

Els reis, Joan Carles i Sofia, amb els Prínceps d'Astúries, Felip i Letizia.

La monarquia, quaranta anys després

El 22 de juliol de 1969 el príncep Joan Carles va jurar les lleis fonamentals del règim i va ser declarat successor de la 'Jefatura' de l'Estat. Quatre dècades després, la majoria de partits polítics han assumit de bon grat la monarquia. Ho analitzem amb l'ajuda de dos joancarlistes, Santiago Carrillo i J. J. López Burniol; un republicà militant, Joan Tardà (ERC), i l'autor d'«Una monarquia protegida per la censura», Iñaki Anasagasti (PNB).

El 22 de juliol de 1969 les Corts de la dictadura franquista es reunien en una sessió especial. El dictador havia decidit a la fi el sistema de successió com a cap de l'estat i en aquell moment i lloc el feia públic: "Joan Carles de Borbó queda nomenat successor a la *Jefatura* de l'Estat, a títol de rei." Han passat quaranta anys. Quatre dècades d'una monarquia recuperada pel dictador mitjançant la fórmula de transició que atorgava al Borbó la condició de "Príncep d'Espanya". Aquell dia Joan Carles jurà les Lleis Fonamentals del règim —que es pretenia que fossin com una Constitució— i els Principis Inspiradors del Movimiento Nacional o conjunt de formulacions polítiques que formaven el resum dels diversos

El successor

S'han complert quaranta anys de la designació de Joan Carles de Borbó com a successor del dictador Francisco Franco.

idearis antidemocràtics que es revoltaren contra la Segona República el 18 de juliol de 1936. Igualment va jurar

els dos eixos legals bàsics de la dictadura en el moment de la seva coronació, el 22 de novembre de 1975. Foren moments crítics en la història de la monarquia espanyola. Perquè, de fet, l'hereu passà de ser-ho del seu pare, legítim aspirant a la corona, a ser-ho del dictador Francisco Franco.

El trencament monàrquic. Els resultats de les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 donaren la victòria a les forces republicanes a moltes ciutats. La monarquia, encarnada per Alfons XIII, que havia donat suport explícit a la dictadura de Primo de Rivera, se senti amenaçada. I amb raó, perquè els republicans li van fer saber que no es podria garantir la seguretat del rei ni dels membres de la cort. La

Francó pren jurament a Joan Carles I i el nomena successor a títol de rei.

por s'instal·là al cor d'Alfons XIII, el qual el 14 d'abril se'n va anar a l'exili, al mateix temps que es proclamava la república. Amb el monarca destronat se'n va la seva família i els més propers cortesans. Inclòs el seu fill, Joan de Borbó (1913-1993), que des del moment de la mort del seu pare (1941) queda com a hereu legítim a la corona espanyola.

La ciutat triada per a viure a l'exili és Roma, la capital de la Itàlia feixista de Benito Mussolini. Allà, Joan de Borbó, que estava casat amb Maria de las Mercedes de Borbó i Orleans (1910-2000), hi veu néixer el 1938 el seu primogènit, Joan Carles, futur hereu a la corona. Els avatars polítics i la imminència de la Segona Guerra Mundial aconsellen a la família destronada de cercar un altre còmode lloc per a residir. Se'n van durant poc temps a Lausana (Suïssa), per acabar definitivament instal·lant casa i cort a Estoril, ciutat portuguesa situada al districte de Lisboa, separada de la capital per només vint-i-cinc quilòmetres. De reminiscències aristocràtiques, de selectes passatemps –són famosos el seu casino i el seu autòdrom–, Estoril es converteix aleshores en lloc d'exili, entre d'altres caps ex-coronats, de Miklós Horthy d'Hongria, d'Humbert II d'Itàlia, de Carles II de Romania... I, també, era la capital de la sagnant dictadura d'Antonio de Oliveira Salazar (1889-1970). Com es veu, la monarquia espanyola a l'exili trià per viure països amb dictadures feixistes i, entremig, la sempre segura Suïssa en temps de turbulències mundials.

La relació entre Joan de Borbó i el dictador Franco no va ser gaire cordial. L'aristòcrata donà un fervorós suport a la causa rebel de Franco en contra de la democràcia, però es veia a si mateix, seguint la tradició monàrquica, com a única fórmula de garantir estabilitat institucional. En poques paraules: volia ser rei. Això no obstant, el dictador tenia unes altres idees. Durant la guerra (1936-1939) s'havia convertit en el “Caudillo d'Espanya per la gràcia de Déu” –tal com així es proclamava i com féu encunyar a les monedes– i no tenia cap intenció de cedir el poder a ningú i menys al Borbó, a qui menyspreava.

Així i tot, la dictadura, que es nodria de tot el dispers tradicionalisme que juntament amb el falangisme s'havia aixecat contra la república, tenia en el seu si el tradicionalisme monàrquic que no veia amb bons ulls la separació entre el rei legítim i l'administració de Franco. Per això el dictador féu un gest d'acostament. El 1948, Franco i Joan de Borbó acordaren –a les anomenades Bases institucionals de la monarquia espanyola– que el primogènit, Joan Carles, que tenia deu anys, entrés a partir d'aquell moment en un programa de formació pactat entre ambdós per assegurar-li una educació “convenient”. Convenient per a què o per a qui? Òbviament, com a futur rei espanyol, deixant al marge la pugna entre Joan i Franco. Una manera, diríem, de solucionar les diferències per ajornament: algun dia Joan Carles regnaria. Si abans ho podia fer Joan o no, ja es veuria.

La dictadura va dotar les seves lleis bàsiques de tota una verbositat monàrquica d'allò més singular. Així, la Llei de successió del 1947 –que aplanà el camí per a les Bases esmentades, de l'any següent– declarava que Espanya era un “Estat constituït en regne”, encara que fos sense monarquia ni rei. Tal peculiar forma d'Estat va ser ratificada per la Llei dels Principis Fonamentals, del 1958, i per la Llei orgànica de l'estat, del 1967. La de-

finició formal de la “monarquia del Moviment Nacional” amb expressa referència al caràcter continuista amb la tradició dels principis i institucions monàrquics enganxava la futura corona amb el passat borbònic i amb la dictadura monàrquica sense rei, associant-les en un tot d'allò més estrany, però un tot al cap i a la fi.

Si per una banda Franco volia participar en l'educació de Joan Carles i per una altra convertia legalment Espanya en un “Estat constituït en regne”, sense rei ni monarquia, esperant que algun dia en tingués, semblava clar qui era l'elegit: Joan Carles. Però a la vegada el dictador, com a bon gallec, jugava a no parlar mai clar. Mai, fins que el 1969 hi hagué una investidura formal de l'hereu a la corona de la “monarquia del Movimiento Nacional”. El perquè es troba en el fet que una part del tradicionalisme monàrquic que donava suport a la dictadura, i que n'era part, tenia com a candidats possibles d'altres de diferents al primogènit de Joan: el mateix Joan, que molts consideraven l'únic legitimat per a portar la corona, Carles Hug de Borbó, Xavier de Borbó Parma o fins i tot i especialment Alfons de Borbó Dampierre, cosí de Joan Carles, que era fill del germà de Joan, Jaume, i que semblava el preferit per “la Franca”, tal com era coneguda popularment –juntament amb el malnom

El pare del rei, Joan de Borbó, va haver de renunciar als drets dinàstics i acatar el nomenament del seu fill.

Entre Joan Carles I i Franco sempre hi va haver un clima de cordialitat i entesa. Van se moltes les mostres de complicitat entre tos dos.

“la Collares”, degut a la seva afecció a emportar-se gratuïtament collars i joies diverses—, Carmen Polo (1900-1988), l'esposa de Franco. Aquest Alfons s'emparentà amb el dictador en casar-se el 1972 amb la seva néta, Carmen Martínez-Bordiu.

La veritat, però, és que Franco sufragà l'educació de Joan Carles des dels deu anys fins a la finalització de la seva formació. I a pesar dels molts suposats intents d'afavorir altres pretendents, finalment el 22 de juliol de 1969 el dictador oficialitzava el fill de Joan com a futur rei del Movimiento Nacional.

Quelcom que no s'avenia gens bé amb un *petit* detall: que el titular dels drets dinàstics i cap de la casa reial espanyola era Joan. En efecte, Franco va modelar el futur rei com més li convenia, cosa que, lluny d'apropar el dictador al legítim hereu, tal com pretenien les Bases institucionals pactades el 1948, els separà encara molt més. Amb un afegit important: Joan s'allunyava també ara del seu fill Joan Carles, o a l'inrevés, que tant és. El motiu sembla meridià: Joan veia com el seu propi fill li negava allò que la tradició i el costum ancestral dicten per a les monarquies: que s'havia de

seguir la línia successòria establerta. No fou així. El dictador es va fer seu l'hereu i el 1962 li regalà —o li cedí— el palau de la Zarzuela, a Madrid, perquè hi residís amb la seva recent esposa, Sofia de Grècia. Una decisió que provocà fortes topades amb el seu pare, que veia venir el trencament de la línia successòria de la corona per decisió del dictador. Així es va oficialitzar el 1969: la monarquia espanyola quedava de fet trencada. L'hereu de Joan passà a ser-ho de Franco, “a títol de rei”, mentre que el legítim aspirant a la corona es trobava cada cop més tot sol. L'allunyament entre pare i fill

El dictador es va fer seu l'hereu i li regalà el palau de la Zarzuela, a Madrid, perquè hi residís amb la seva recent esposa Sofia de Grècia

va ser de tal magnitud que fins al 1977 Joan no va fer formalment renúncia als seus drets dinàstics a favor de Joan Carles. Va ser una manera d'intentar atorgar al ja rei la legitimitat que la tradició no li havia donat en el moment de la coronació. De fet, com que ja era rei d'ençà del novembre del 1975, era ben clar que havia estat coronat per designi del dictador i al marge de la legitimitat monàrquica borbònica espanyola.

El rei del Movimiento Nacional.

L'hereu de Franco va complir amb allò previst i que havia jurat. En dues ocasions, encara en vida del dictador, assumí les funcions de cap de l'estat i, per tant, omplia de significat real tot el que Franco havia disposat en la pintoresca definició legal de l'“estat constituït en regne” amb una “monarquia del Movimiento Nacional”. La primera ocasió va ser entre el 19 de juliol i el 2 de setembre de 1974, quan Franco, a causa del seu delicat estat de salut, va ser internat en una clínica. Per la mateixa raó novament Joan Carles esdevingué cap de l'estat entre el 30 d'octubre i el 21 de novembre de 1975. En aquesta segona ocasió ja no la deixà d'ocupar, ja que el 22 de novembre, dos dies després de la mort de Franco, era investit per les Corts de la dictadura com a rei d'Espanya, fent honor a allò que havia previst el dictador i que havia estat oficialitzat per les mateixes Corts sis anys abans, quan, “a títol de rei”, Joan Carles havia estat investit successor de Franco.

A partir de llavors s'iniciaria la transició política, amb totes les seves renúncies i conquestes de llibertat, i al cap de tres anys es proclamaria la constitució democràtica, a la qual quedaria incardinada la monarquia de Joan Carles, i a partir d'aleshores “parlamentària” (article 1-3) i “hereidària en els successors de S. M. Joan Carles I de Borbó, legítim hereu de la Dinastia Històrica” (article 57-1). Una definició que casa malament amb els anys obscurs en què Joan Carles fou hereu de Franco i no del seu pare. Justament de tot allò, ara se'n compleixen quaranta anys.

Miquel Payeras